

A Exploring the Lack of Enthusiasm of Secondary School Students for Philosophical Studies According to the Teachers: A study of Grounded Theory

Davood Ghasemzadeh^{1*}, **Hossein Vahedi²**

1. Department of Social Sciences Education, Farhangian University, Tehran,

2. Psychology & Counselling Department, Farhangian University, Tehran, Iran

ARTICLE INFO

Received: 2023/10/27

Revised: 2024/11/02

Accepted: 2024/12/14

Keywords:

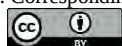
philosophical studies,
philosophy education,
hegemony of the market system,
defects in the investigation
process, commodification of
education

Abstract

The aim of this research is to conduct a qualitative study of the causes and contexts of second-year high school students' unwillingness to study philosophy within the philosophy education unit. The research method is qualitative, employing a grounded theory approach. In this study, 25 philosophy and logic teachers from the city of Tabriz were selected through purposive sampling. Sampling continued until data saturation was achieved. The findings indicate that the lack of development in students' skills and the neglect of thinking are causal conditions related to students' unwillingness. The categories of lack of contextualization in philosophy education, weakness in the educational quality of the philosophy learning unit, lack of perceived need for education, and disregard for the specialized capacity of philosophy teachers constitute the underlying conditions. The analysis further indicates that the dominance of a materialistic attitude toward education, the commodification of education, and the monetization of education are intervening conditions. Participants identified the desirability of the educational structure and interactions, improvement of the educational environment, and attention to active methods in teaching philosophy as strategies. From the participants' perspective, the enhancement of students' culture, the crystallization of wisdom, and the moral life of students are the consequences of motivating students to engage in philosophical studies. The central category of this research is the concept of the systematic hegemony of the market system over education.

Citation: Ghasemzadeh, D., & Vahedi, H. (2025). A Exploring the lack of enthusiasm of secondary school students for philosophical studies according to the teachers: A study of Grounded Theory. *Journal of Curriculum Research*, Vol.15, No.2, Ser 30. 1-18, DOI: <https://doi.org/10.22099/jcr.2025.8242>

*. Corresponding Author: E-mail address: d.ghasemzadeh@cfu.ac.ir

COPYRIGHTS ©2025 The author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution (CC BY-NC 4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, as long as the Original authors and source are cited. No permission is required from the authors or the publisher

Extended Abstract

Introduction

The aim of this research is to conduct a qualitative study of the causes and contexts underlying second-year high school students' unwillingness to study philosophy within the philosophy education unit. In essence, the main objective of the study is to explore why, despite the existence of a philosophy teaching unit in the second year of secondary education, students show little interest or enthusiasm for philosophical studies or for continuing their education in philosophy at the higher education level. Considering that no qualitative research has addressed this issue, the need to respond to this research gap led the researchers to adopt a qualitative approach using grounded theory methodology. A review of scientific databases indicates that existing studies mainly emphasize strategies for motivating students to engage with the philosophy learning unit, which differs from the purpose of the present study.

Methods

The research method is qualitative and was conducted using grounded theory. It seeks to identify the process of creating motivation for philosophical studies through the philosophy teaching unit in the second year of high school by using in-depth interviews. The participants of this research were 25 philosophy and logic teachers in Tabriz, who were selected through purposive sampling. The sampling process continued until data saturation was achieved. In the analysis stage, the collected data were reviewed, similar responses were merged, and unrelated data were removed. The concepts obtained from the data were reanalyzed through coding. In order to create broader categories, axial coding was used, in which similar codes in terms of nature and meaning were placed in the same category. Finally, through selective coding, the main category of the research was extracted.

Findings & Conclusion

The findings from the interviews with the participants show that the categories of defects in the process of inquiry and skill

development, lack of development of students' skills, and neglect of thinking in schools function as causal conditions. The categories of lack of inclusion of philosophy in the education system, weakness in the educational quality of the philosophy learning unit, lack of feeling the need to learn philosophy, and neglect of teachers' specialized capacities function as underlying conditions in students' lack of motivation for philosophical studies. The analysis of the data obtained from the interviews also indicates that the categories of dominance of materialistic attitudes toward education, commodification of education, dominance of traditional education, and monetization of education function as intervening conditions. The participants considered the categories of desirability of the structure and interactions of education, improvement of the educational environment, and attention to active methods in teaching philosophy as strategies to motivate students toward philosophical studies. Analyzing the statements of the participants, the categories of students' education, crystallization of wisdom, and students' bioethics were identified as the consequences of motivating students toward philosophical studies. The central category in this research is the concept of the systematic hegemony of the market system over education.

After analyzing the findings from the interviews, reducing the data, and coding them in relation to the motivation of second-year secondary students toward philosophical studies through the philosophy teaching unit, the concept of the systematic hegemony of the market system over education was extracted.

Discussion

Many of the participating teachers believed that the current education system, instead of training students to be thinkers who are creative and analytical, leads them to focus only on specific situations of success, such as entrance examinations. It seems that it has little connection with deepening learning or teaching students how to think critically. In this educational system, students are regarded as mechanical individuals who must focus their minds and intellectual

abilities on specific subjects that lead to success in particular situations and only learn superficially how to respond to questions.

This type of education system does not seek to make students skilled individuals. Students do not learn life skills during their educational process, and they are not adequately taught critical thinking or how to think properly. In this type of education, most communication is one-way, and emphasis is placed on individual success.

In such a system of education, critical thinking has little place, and students' cognitive capacities are mainly used to retain content. During education, students are not expected to be innovative or creative, and more emphasis is placed on discipline in the school environment. The best students in this system are those who ask fewer questions and instead listen to the teachers' content. Students avoid expressing innovative ideas, critical questions, and scientific curiosity. In such an educational environment, it seems that teaching philosophy, which seeks to teach thinking and critical thinking, will not develop significantly, and students will not have the desire to pursue philosophical studies.

Keywords

philosophical studies, philosophy education, hegemony of the market system, defects in the investigation process, commodification of education

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

کاوشی درباب بی اشتیاقی دانش‌آموزان متوسطه دوره دوم به مطالعات فلسفی از منظر معلمان: مطالعه‌ای داده بنیاد

داود قاسم زاده^{۱*}، حسین واحدی^۲

۱. گروه آموزش علوم اجتماعی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران

۲. گروه روان‌شناسی و مشاوره، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران

چکیده

هدف این پژوهش، مطالعه کیفی علل و زمینه‌های بی‌اشتیاقی دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه به مطالعات فلسفی است. روش پژوهش از نوع کیفی بوده و با شیوه نظریه داده بنیاد انجام شده مشارکت‌کنندگان این پژوهش ۲۵ نفر از معلمان فلسفه و منطق شهر تبریز هستند که به روش نمونه‌گیری مبتنی بر هدف انتخاب شدند. فرآیند نمونه‌گیری تا زمان رسیدن به اشباع اطلاعاتی ادامه پیدا کرد. یافته‌های حاصل از مصاحبه‌های مشارکت‌کنندگان نشان می‌دهد که مقوله‌های نقص در فرآیند کاوشگری و بسط مهارت‌ها، عدم توسعه مهارت‌های دانش‌آموزان و غفلت از اندیشه ورزی در مدارس به مثابه شروط علی و مقوله‌های عدم بسترمندی آموزش فلسفه در آموزش و پرورش، ضعف در کیفیت آموزشی واحد یادگیری فلسفه و عدم احساس نیاز به آموزش، بی‌توجهی به ظرفیت تخصصی معلمان فلسفه به عنوان شرایط زمینه‌ای بی‌اشتیاقی دانش‌آموزان به مطالعات فلسفی است. تحلیل داده‌های حاصل از مصاحبه‌ها همچنین حاکی از این است که مقوله‌های تسلط نگرش مادی گرایانه به تعلیم و تربیت، کالایی شدن آموزش و پرورش، و پولی شدن آموزش شروط مداخله‌گر هستند. مشارکت‌کنندگان مقوله‌های مطلوبیت ساختار و تعاملات آموزش و پرورش، بهبود محیط آموزشی و توجه به شیوه‌های فعال در آموزش فلسفه را به مثابه استراتژی‌های ایجاد انگیزه در دانش‌آموزان برای مطالعات فلسفی دانستند. مقوله‌های فرهیختگی دانش‌آموزان، تبلور خردمندی و زیست اخلاقی دانش‌آموزان از منظر مشارکت‌کنندگان پیامدهای انگیزش مطالعات فلسفی در دانش‌آموزان است. مقوله محوری در این پژوهش مفهوم هژمونی سیستماتیک نظام بازاری بر آموزش و پرورش است.

اطلاعات مقاله

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۸/۰۵

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۰۸/۱۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۹/۲۴

واژه‌های کلیدی

مطالعات فلسفی، آموزش فلسفه، هژمونی نظام بازاری، نقص در فرآیند کاوشگری، کالایی شدن آموزش و پرورش

استناد: قاسم زاده، د. و واحدی، ح. (۱۴۰۴). کاوشی درباب بی اشتیاقی دانش‌آموزان متوسطه دوره دوم به مطالعات فلسفی از منظر معلمان: مطالعه‌ای داده بنیاد. مجله علمی پژوهشی «پژوهش‌های برنامه‌دسی» انجمن مطالعات برنامه‌دسی ایران. دوره پانزدهم، شماره دوم، پیاپی ۳۰، بهار و تابستان ۱۴۰۴. ۱۸-۱

DOI: <https://doi.org/10.22099/jcr.2025.8242>

*نویسنده مسئول: d.ghasemzadeh@cfu.ac.ir

COPYRIGHTS ©2025 The author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution (CC BY-NC 4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, as long as the Original authors and source are cited. No permission is required from the authors or the publisher

مقدمه

در عصر حاضر که تأکید زیادی بر آموزش فنون و علوم می‌شود و سیاست‌های آموزشی به آن‌سو می‌رود ایجاد علاقه نسبت به مطالعه فلسفه به‌ویژه، به دلیل همراهی فلسفه با تفکر انتقادی و منطقی، و نیز تأمل در پرسش‌های انتزاعی درباره معنا، اخلاق و معرفت می‌تواند خلأ موجود را پر کند. بنابراین بسیاری از نظریه‌پردازان بر ضرورت آموزش فلسفه برای دانش‌آموزان تأکید می‌کنند (Goering, Shudak & Wartenberg, 2013: 7). به نظر می‌رسد فلسفه می‌تواند واحدهای یادگیری دیگر را تقویت و هم آن‌ها را ارتقا بخشد (Hand, 2018: 4).

علی‌رغم تأکیدی که در مورد اهمیت فلسفه و آموزش آن وجود دارد، در ایران درس فلسفه فقط در دوره متوسطه آن‌هم فقط در رشته علوم انسانی ارائه می‌شود. البته در این رشته هم محدود به دو عنوان کتاب درسی است. البته این مسئله محدود به ایران نیست و مطالعات نشان می‌دهد که در بسیاری از کشورهای پیشرفته نیز این محدودیت وجود دارد (pinto, 2011: 46). فلسفه به‌طور معمول در اروپا، آمریکای لاتین و سایر نقاط جهان به‌عنوان ویژگی استاندارد برنامه درسی دوره متوسطه تدریس می‌شود. اما در برخی از کشورها از جمله در ایالات متحده در دوره دبیرستان این عنوان درسی وجود ندارد. البته در این کشور نیز در سال‌های اخیر، تعداد فزاینده‌ای از دبیرستان‌های دولتی و خصوصی، دروس انتخابی فلسفه و هم‌چنین، باشگاه‌های فلسفه و گروه‌های مباحث اخلاقی را ایجاد کرده‌اند (Bialystok, 2019: 679). مشاهدات میدانی و تجربه‌های دست‌اول نشان می‌دهد که تمایل و علاقه‌مندی به آموزش فلسفه در دانش‌آموزان زیاد شده و والدین و سیستم مدرسه‌ای هم بر این فرآیند کمک می‌کند. به نظر می‌رسد اگر جامعه به‌طور عام و نهاد آموزش و پرورش به‌طور خاص به دنبال دانش‌آموزان متفکر، دارای مهارت‌های انتقادی مؤثر و مسئولیت‌پذیر باشد، باید به دیدگاه عمقی آموزش فلسفه توجه جدی داشته باشد. دیدگاه عمقی به یادگیری، توجه به انگیزش درونی و علاقه فردی را در نظر دارد و در راهبردهای مرتبط با این دیدگاه بر جستجوی مفاهیم و روابط درونی آن‌ها تأکید می‌شود. دیدگاه یادگیری افراد را قادر می‌سازد تا دانش خاص خود را بسازند و دانش جدید را جستجو کنند و برای افرادی سودمند است که مسیرهای یادگیری مخصوص به خود را داشته باشند (Stroud, 2006: 74).

در دوره دبیرستان درس‌های منطق و فلسفه، در رشته علوم انسانی ارائه می‌شوند. درس منطق در سال دهم و درس فلسفه (۱) در سال یازدهم و درس فلسفه (۲) در سال دوازدهم تدریس می‌شود. درس منطق مهارت تفکر و درست اندیشیدن را تقویت می‌کند و آمادگی لازم را برای ورود به فلسفه فراهم می‌سازد. در مقدمه کتاب‌های فلسفه دبیرستان، هدف اصلی آن تقویت تفکر فلسفی و توانایی دانش‌آموزان در حل مسائل فلسفی با توجه به نظرات فیلسوفان بزرگ و صاحب‌نام ذکر شده است. پژوهشگران تأکید دارند که این کتاب در بستر موضوعی تاریخی تألیف شده تا در ضمن طرح موضوعات اساسی فلسفه، چگونگی فرایند و شکل‌گیری دیدگاه‌های مربوط به هر موضوعی نیز تبیین شود و با نقادی و مقایسه دیدگاه‌ها، فرصت تفکر و اندیشه‌ورزی نیز به دست آید و قدرت انتخاب و ارزیابی تقویت شود.

کتاب پایه یازدهم شامل سه بخش است. بخش اول درباره ماهیت فلسفه و مسائل پیرامونی آن است. بخش دوم مسائل مربوط به معرفت‌شناسی را طرح می‌کند که یکی از زیرمجموعه‌های اصلی فلسفه است و فیلسوفان، نظرات گوناگونی درباره مسائل آن بیان کرده‌اند. بخش سوم درباره انسان‌شناسی و فلسفه اخلاق به‌عنوان یکی از شاخه‌های مهم فلسفه است که امروزه از اهمیت خاصی برخوردار است و تفکر در آن به انتخاب شکل و سبک زندگی کمک می‌کند (11th grade philosophy book, 2010). کتاب پایه دوازدهم شامل سه بخش است. بخش اول درباره وجود و برخی مسائل مربوط

به وجود است. بخش دوم برخی مسائل مربوط به فلسفه‌های مضاف را طرح می‌کند. در بخش سوم نیز تاریخی مختصر از جریان فلسفه در جهان اسلام آمده است (12th grade philosophy book, 2010).

مؤلفان در ابتدای کتاب تأکید می‌کنند که آموزش درس فلسفه باید در فضایی فعال و با مشارکت و همکاری دانش‌آموزان اتفاق بیفتد تا مهارت تفکر در مسائل فلسفی به وجود آید. به همین منظور در متن هر درس تعدادی فعالیت پیش‌بینی شده که به صورت گروهی یا انفرادی انجام می‌شود. برخی از این فعالیت‌ها مقدمه ورود به متن یا ادامه متن و نتیجه‌گیری از متن است و بدون انجام آن‌ها، متن درس به خوبی فهمیده نمی‌شود.

جهت ایجاد علاقه و تحریک حس کنجکاوی دانش‌آموزان، در حاشیه کتاب، موارد متنوعی از قبیل معرفی فیلسوفان، آشنایی با آثار آن‌ها و نکاتی که جنبه تکمیلی نسبت به درس دارند آمده است. هم‌چنین، در این راستا در کتاب پایه یازدهم، هر درس معمولاً با یک داستان کوتاه که چند پرسش در پایان آن آمده، آغاز شده تا ذهن دانش‌آموز را به سوی مسئله اصلی درس سوق دهد. در بحث ارزیابی نیز تأکید شده است پاسخ به سؤالات معلم، توانایی در انجام فعالیت‌های داخل درس و حین تدریس، توانایی در انجام فعالیت‌های پایانی دروس و مشارکت در حین تدریس یا فعالیت‌های فوق برنامه مورد توجه قرار گیرد (11th & 12th grade philosophy book, 2010).

در برخی از کشورها تلاش شده است با جذاب کردن محتوای درسی در دوره دبیرستان نگرش‌های مثبت و علاقه به مطالعه فلسفه ایجاد کنند. برای مثال در برنامه درسی انتاریو کانادا محتوای درسی فلسفه پایه یازدهم شامل حوزه‌های مرسوم مطالعه فلسفی است و در عین حال عمدتاً انعطاف‌پذیر است. چهار رکن اصلی محتوا شامل روش تحقیق و پرسشگری، مبانی فلسفی، مهارت‌های فلسفی و روابط فلسفی. در محتوای کتاب پرسش‌های گسترده‌ای مانند «زندگی معنادار چیست؟» و «چه چیزی درست را از نادرست جدا می‌کند؟»، مطرح می‌شود و از این طریق با زندگی روزمره ارتباط برقرار می‌شود. در محتوای کتاب بر متفکران، مکاتب فکری یا شاخه‌های فلسفی خاصی تأکید نشده است. گرچه برخی از آن‌ها را می‌توان در قسمت «مبانی» پیدا کرد (Ontario Ministry of Education, 2013). با تامل در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش روشن می‌شود که آموزش فلسفه در مدارس و اهداف آن با ساحت علمی و فناوری سنخیت دارد. ساحت علمی تربیت ناظر بر توانمندی افراد جامعه در شناخت، بهره‌گیری و توسعه نتایج خردورزی و تجربه متراکم بشری در انواع دانش و فناوری (فهم و درک انواع دانش‌های مفید برای زندگی، کسب مهارت دانش‌افزایی، به کارگیری شیوه تفکر علمی و منطقی در حل مسایل زندگی، توان تفکر انتقادی، خلاقیت و نوآوری در انواع دانش، کسب دانش، بینش و تفکر فناورانه برای بهبود کیفیت زندگی روزمره) می‌باشد (وفائی و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۳۶). به نظر می‌رسد که برای پرورش دانش‌آموزان با روحیه پرسشگری در عرصه‌های مختلف زندگی توجه جدی به آموزش فلسفه در مدارس و در مرحله بعدی ترغیب و تشویق آنها به دنبال کردن مطالعات فلسفی در جهت پاسخگویی به نیازهای جستجوگری دانش‌آموزان ضرورت دارد.

مرور پژوهش‌ها و مطالعات پیشین نشان می‌دهد که این مساله به مانند سایر واحدهای یادگیری حوزه علوم انسانی در آموزش و پرورش نادیده گرفته شده است. نتایج این پژوهش می‌تواند مبنای سیاستگذاری و برنامه‌ریزی دستگاه تعلیم و تربیت در خصوص واحد یادگیری آموزش فلسفه قرار گیرد. نتایج این پژوهش، توجه جدی کارگزاران آموزش و پرورش را به آموزش فلسفه یادآوری می‌کند. در واقع راهنمای علمی و عملی برای ایجاد محیط آموزشی مطلوب در سطح ساختاری و تعاملات برای پیگیری مطالعات فلسفی در مدارس می‌باشد. با توجه به اهمیت مطالعات فلسفی و تأثیر آن بر تفکر و تعقل دانش‌آموزان، سؤال اصلی این پژوهش معطوف بر این است که با وجود واحد یادگیری آموزش

فلسفه در دوره متوسطه دوم، چرا دانش‌آموزان به پیگیری مطالعات فلسفی علاقه‌ای نشان نمی‌دهند و در این مسیر بی‌اشتیاق هستند؟

روش‌شناسی پژوهش

روش پژوهش حاضر از نوع کیفی بوده با شیوه نظریه داده بنیاد انجام شده است و تلاش بر این است تا با بهره‌گیری از مصاحبه عمیق، فرآیند ایجاد انگیزش مطالعات فلسفی بواسطه واحد یادگیری آموزش فلسفه در دوره متوسطه دوم است. مشارکت‌کنندگان این پژوهش ۲۵ نفر از معلمان فلسفه و منطق شهر تبریز است که به روش نمونه‌گیری مبتنی بر هدف انتخاب شدند. اصل اساسی نمونه‌گیری نظری عبارت است از انتخاب موارد یا گروه‌هایی از موارد براساس محتوای‌شان و نه استفاده از معیارهای انتزاعی روش شناختی. فرآیند نمونه‌گیری تا زمانی ادامه پیدا کرد که نوعی اشباع اطلاعاتی حاصل شد. معیار ورود مشارکت‌کنندگان، سابقه تدریس بیش از ۱۰ سال، دارا بودن مقاله و طرح‌های پژوهشی در حوزه آموزش فلسفه، مدرک تحصیلی کارشناسی ارشد و دکتری و شرکت داوطلبانه آنها در این مطالعه است. جمع‌آوری و تحلیل داده‌ها به صورت مداوم و همزمان بود. قبل از شروع مصاحبه‌ها از شرکت‌کنندگان اجازه ضبط مصاحبه‌ها گرفته شد و هدف پژوهش برای آنها توضیح داده شد. مصاحبه‌ها در یک جلسه به مدت ۵۰-۶۰ دقیقه صورت گرفت. فرآیند مصاحبه تا زمانی ادامه داشت که معیار اشباع اطلاعات تامین شود. به عبارت دیگر تا زمان رسیدن به اشباع نظری، مصاحبه‌ها ادامه داشت. در مرحله تجزیه و تحلیل، با مرور داده‌های جمع‌آوری شده و ادغام نمونه‌های مشابه و حذف نمونه‌های غیرمرتبط، مفهوم‌های به دست آمده از داده‌ها به صورت کدگذاری باز تحلیل شد. برای ایجاد طبقه‌ای گسترده-تر، از کدگذاری محوری که در آن کدهای مشابه از نظر ماهیت و معنا در یک طبقه قرار می‌گیرد، استفاده شد. در نهایت از طریق کدگذاری گزینشی، مقوله اصلی پژوهش استخراج گردید.

معیارهای اعتبارسنجی

در جهت رعایت معیار قابلیت ثبات گردآوری اطلاعات از مشارکت‌کنندگان در زمان معقول انجام شد و سعی بر این بوده که از همه مشارکت‌کنندگان در ارتباط با یک موضوع پرسیده شود. در رابطه با معیار تاییدپذیری در این پژوهش، فرآیند انجام کار در اختیار چند نفر از استادان علوم تربیتی و فلسفه تعلیم و تربیت قرار داده شد تا درستی نحوه انجام پژوهش را تایید نمایند.

به منظور اعتباربخشی اطلاعات گردآوری شده و اطمینان از درستی آنها تحلیل مقایسه‌ای مداوم صورت گرفت. به این ترتیب که بعد از انجام مصاحبه‌ها، تجزیه و تحلیل آنها بلافاصله انجام شده و به صورت مستمر مورد بازبینی قرار می‌گرفت. برای افزایش معیار انتقال پذیری تلاش پژوهشگران بر این بوده که هدف پژوهش را به طور کامل برای مشارکت‌کنندگان پرداخته شود.

یافته‌های پژوهش

در پژوهش حاضر ۲۵ نفر از معلمان باتجربه و علاقه‌مند به آموزش فلسفه در دوره متوسطه دوم شهر تبریز مشارکت داشتند. در بین مشارکت‌کنندگان، پایین‌ترین سن ۳۹ و بالاترین آن ۵۵ سال بود. از نظر تحصیلات، مشارکت‌کنندگان، ۱۲ نفر کارشناس ارشد، ۷ نفر دانشجوی دکترا و ۶ نفر دکترا بودند.

شرایط علی: نقص در فرآیند کاوشگری و بسط مهارت‌ها

برخی از مشارکت‌کنندگان این پژوهش در خصوص شرایط علی آموزش فلسفه دوره دوم متوسطه در ترغیب دانش-آموزان به مطالعات فلسفی بر این باور بودند که آموزش فلسفه به‌مثابه یک واحد یادگیری باید بر فرآیندهای کاوشگری شامل سؤال و چالش مفاهیم توسط دانش‌آموزان، شناسایی مجهولات و تأمل روی آن تأکید داشته باشد. مشارکت‌کنندگان در رابطه با فرآیند کاوشگری و بسط مهارت‌ها به مقوله‌ای نظیر عدم توسعه مهارت‌های فردی دانش‌آموزان اشاره کردند.

عدم توسعه مهارت‌های دانش‌آموزان

برخی از معلمان فلسفه در خصوص شرایط علی مؤثر بر ترغیب مطالعات فلسفی به‌واسطه آموزش واحد فلسفه در دوره دوم متوسطه به مفاهیمی مانند گوش دادن فعال، انتقال ایده‌ها، بیان اطلاعات، ارتباط با دیگران، فهم روابط علت و معلولی، فهم توالی موضوعات، طرح سؤال، بهره‌گیری از توان ذهنی اشاره کردند که می‌بایست در واحد یادگیری آموزش فلسفه به این موارد توجه جدی شود که به اعتقاد بسیاری از معلمان شرکت‌کننده در این پژوهش این امر هیچ‌وقت محقق نمی‌شود یا در مواردی به‌صورت ناقص انجام می‌شود.

یکی از معلمان در این خصوص اظهار داشت:

«کلاس‌های درس فلسفه از سوی دانش‌آموزان جدی شمرده نمی‌شوند. این واحد یادگیری که بایستی محلی برای تأمل و طرح سؤال و ارتباط با محیط پیرامون به‌صورت انتقادی باشد، معمولاً دانش‌آموزان کرخت و خسته و بی‌حال و حوصله هستند».

یکی دیگر از معلمان بر این باور بود که:

«آموزش فلسفه به دانش‌آموزان کمک می‌کند تا از ظرفیت‌های فکر و اندیشه خود استفاده کنند ولی آنچه که در کلاس‌های درس مشاهده می‌کنم این است که دانش‌آموزان حتی در طرح پرسش و تأمل روی پاسخ‌های سوالات با مشکلاتی مواجه هستند».

غفلت از اندیشه ورزی در مدارس

برخی از مشارکت‌کنندگان این پژوهش بر این باور بودند که در مدارس به فرآیندهای اندیشه ورزی، تأمل و تفکر، پژوهش و بررسی‌های علمی بها داده نمی‌شود و همین امر موجب می‌شود که دروس نظری مانند آموزش فلسفه و منطق هم جدی گرفته نشود.

یکی از معلمان چنین بیان داشت:

«در کلاس درس مشاهده کرده‌ام که دانش‌آموزان صرفاً به دنبال دستیابی به موفقیت‌های آنی و سریع هستند و در مواردی اصلاً توجهی به معنای مفاهیم ندارند. در چنین شرایطی فلسفه و منطق که به دنبال آموزش نحوه اندیشیدن و تأمل هست، به نظر جایگاهش کم‌رنگ می‌شود».

یکی دیگر از معلمان بیان داشت:

«ما شاهد آموزش‌های سطحی و بی‌انگیزه در مدارس هستیم و تا زمانی که این رویه وجود داشته باشد، آموزش فلسفه و دنبال کردن مطالعات فلسفی امکان‌پذیر نخواهد بود. زیرا فلسفه با چگونگی اندیشیدن و تأمل و کنجکاوی و به دنبال آن فعالیت‌های علمی و پژوهشی عجین می‌باشد».

زمینه و بافت: عدم بسترمندی آموزش فلسفه در آموزش و پرورش

برخی از معلمان فلسفه به نبود اقبال به آموزش فلسفه و واحد یادگیری فلسفه و منطق در مدارس اشاره کردند و بی‌انگیزگی معلم و دانش‌آموز و عدم شکل‌گیری اهداف صریح و شفاف این واحد یادگیری در دستگاه تعلیم و تربیت را از عوامل زمینه‌ساز گرایش پایین دانش‌آموزان به مطالعات فلسفی ذکر کردند. آن‌ها همچنین، بر این باور بودند که به نظر می‌رسد آموزش فلسفه در دوره دوم متوسطه برای دانش‌آموزان علوم انسانی و معارف به اولویت اصلی تبدیل نشده است.

ضعف در کیفیت آموزشی واحد یادگیری فلسفه

برخی از مشارکت‌کنندگان این پژوهش در پاسخ به سؤال «عوامل زمینه‌ای بی‌اشتیاقی دانش‌آموزان به مطالعات فلسفی به واسطه آموزش فلسفه در دوره دوم متوسطه چه می‌باشد؟» بر این موضوع تأکید داشتند که در دهه‌های اخیر تجربه نشان داده است که دانش‌آموزان به درس فلسفه و منطق اهمیت چندانی نمی‌دهند و در مواردی این مسئله توسط معلمان و ساختار مدرسه دامن زده می‌شود.

یکی از معلمان در این خصوص چنین می‌گفت:

«دروس نظری در دوره متوسطه اول و دوم خیلی جدی گرفته نمی‌شوند در مدارس دولتی و عمومی کیفیت آموزشی خیلی پایین است و در مدارس غیرانتفاعی و استعدادهای درخشان هم معلمان بیش‌تر بر روی کنکور و دروسی که دارای ضرایب بالا در کنکور هست تمرکز می‌کنند و توجه زیادی هم بر دروس نظری همچون فلسفه ندارند».

یکی دیگر از معلمان تأکید داشت:

«آموزش فلسفه و منطق در مدارس ما هنوز هم که هنوز جا نیفتاده و به لحاظ کیفی هم با نحوه آموزش آن بیگانه هستیم. فلسفه و منطق هم مثل سایر واحدهای یادگیری دارای تکنیک‌های خاص خودش هست که به آن‌ها توجهی نمی‌شود و در نهایت دانش‌آموز هم از این درس دلزده می‌شود».

عدم احساس نیاز به آموزش فلسفه

برخی از معلمان شرکت‌کننده در این پژوهش با اشاره به فضای ناامیدکننده وضعیت آموزش دروس نظری به‌خصوص فلسفه و منطق در مدارس بر این موضوع تأکید داشتند که نظام آموزشی دانش‌آموزان و خانواده‌ها را به سمت «سیستم بازاری آموزش» سوق داده است و در این میان، دانش‌آموزان بسیاری از دروس نظری به‌خصوص آموزش فلسفه را نادیده گرفته‌اند چون در ذهنیت آن‌ها، دروس با موفقیت در کنکور وزن دهی شده است.

یکی از معلمان در این خصوص اظهار داشت:

«در دهه‌های اخیر با تغییر ماهیت موفقیت دانش آموزان، خانواده‌ها و دانش آموزان فقط بر دروسی که اهمیت زیادی در کنکور دارد، تأکید دارند. به نظر می‌رسد که حتی خانواده‌ها به فکر آموزش‌های عمیق و سوادهای واقعی نیستن و فقط می‌خواهند بچه‌هایشان به رشته‌های پول‌ساز در دانشگاه وارد بشوند و به همین خاطر تأکیدشان بر این است که روی دروس دارای ضریب بیش‌تر در کنکور سرمایه‌گذاری کنند».

بی‌توجهی به ظرفیت تخصصی معلم

برخی از معلمان شرکت‌کننده در این پژوهش بر مقوله «بی‌توجهی به ظرفیت تخصصی معلم» در آموزش فلسفه از سوی آموزش و پرورش تأکید داشتند و بر این باور بودند که در برخی از موقعیت‌های آموزشی برای واحد یادگیری آموزش فلسفه از معلمان رشته‌های دیگر استفاده می‌شود و همین امر موجبات بی‌انگیزگی را در معلم و دانش آموزان فراهم می‌سازد.

معلم فلسفه و منطق چنین اظهار داشت:

«در مدرسه من میبینم که خیلی از معلمان که فلسفه تدریس میکنند رشته‌های تخصصی شان غیر از فلسفه هست و این موضوع نشون می‌ده که مدارس هم درس فلسفه و منطق را در اولویت ندارن. بلکه هر کدام از معلمان که واحدش کم میشه، این درس را بهش میدن که واحدش تکمیل بشه».

پدیده محوری: هژمونی سیستماتیک نظام بازاری بر آموزش و پرورش

بعد از تحلیل یافته‌های حاصل از مصاحبه و اظهارات مشارکت‌کنندگان، تقلیل داده‌ها و کدگذاری آن‌ها در این پژوهش در رابطه با ترغیب دانش آموزان دوره متوسطه دوم به مطالعات فلسفی به واسطه واحد یادگیری آموزش فلسفه مفهوم هژمونی سیستماتیک نظام بازاری بر آموزش و پرورش استخراج گردید. از ۴۷۷ کد در این پژوهش، تعداد زیادی از کدها نظیر پولی شدن آموزش، غلبه منفعت، نگرش مادی خانواده‌ها، نگرش مادی دانش آموزان، سیستم بازار در آموزش، اهمیت رشته‌های پول‌ساز، تسلط مدارس غیر دولتی، تمرکز بر دروس دارای ضریب در کنکور بیش‌ترین بسامد را در اظهارات مشارکت‌کنندگان این پژوهش داشت. آن‌ها بر این باور بودند که نظام آموزش و پرورش کنونی دانش آموزان را به جای اینکه متفکر و خلاق و تحلیل‌گر تربیت کنند به سمتی سوق می‌دهد که صرفاً بر موقعیت‌های خاص موفقیت نظیر کنکور تأکید داشته باشند و به نظر می‌رسد که کاری با تعمیق یادگیری و آموزش نحوه اندیشه ورزی و تأملات خردورزانه ندارد. در این سیستم آموزشی، دانش آموزان همچون «آدم‌ماشینی‌هایی» تصور می‌شوند که باید ذهن و قدرت فکری خود را روی مطالب خاصی که منجر به موفقیت در یک موقعیت خاص منجر می‌شود متمرکز گردانند و به صورت سطحی فقط فوت و فن پاسخ دادن به سؤال را دریابند.

این نوع از سیستم آموزشی به دنبال مهارت مند کردن دانش آموزان نیست. دانش آموزان در طول فرآیند تحصیل خود هیچ‌کدام از مهارت‌های زندگی را یاد نمی‌گیرند و تفکر انتقادی و نحوه اندیشه ورزی درست به آن‌ها یاد داده نمی‌شود. در این نوع از آموزش و پرورش بیش‌تر ارتباطات به صورت یک‌سویه اتفاق می‌افتد و تأکید بر خودمحوری آن‌ها و موفقیت به صورت مستقل صورت می‌گیرد.

شرایط مداخله‌گر: تسلط نگرش مادی‌گرایانه به تعلیم و تربیت

تسلط نگرش مادی‌گرایانه به تعلیم و تربیت مقوله‌ای بود که مشارکت‌کنندگان این پژوهش با مفاهیم مختلفی به آن اشاره کردند. آن‌ها بر این باور بودند که سیستم آموزش و پرورش کنونی در راستای نظام سرمایه‌داری حرکت می‌کند. چیزی که از این نوع آموزش و پرورش انتظار می‌رود، رتبه‌بندی دروس هست به این معنی که برخی از دروس اهمیت بالاتری نسبت به برخی دیگر پیدا می‌کنند.

کالایی شدن آموزش و پرورش

برخی از مشارکت‌کنندگان این پژوهش بر این باور بودند که سیستم آموزش و پرورش بیش از پیش کالایی شده است. در این نگاه، آموزش به کالا تبدیل شده است. در سیستم کنونی نگاه به دروس و رشته‌ها حتی در مدرسه به سمت پول و سود و منفعت و دستیابی به ارزش‌های مادی سوق پیدا کرده است. یکی از مشارکت‌کنندگان چنین اظهار داشت:

«در مدرسی که بودم دانش‌آموزان در کلاس می‌گفتن که فلسفه و منطق به چه درد ما می‌خورد ما می‌خواهیم در رشته‌هایی که پول ساز هستند تحصیل کنیم و بخاطر اون نیازی به یادگیری فلسفه و منطق نداریم».

پولی شدن آموزش

پولی شدن آموزش نیز منجر به فرآیند عدم ترغیب دانش‌آموزان به مطالعات فلسفی به واسطه واحد یادگیری آموزش فلسفه شده است. درواقع، سیستم آموزش و پرورش به سمتی حرکت کرده است که روبه‌روز پولی می‌شود و موفقیت دانش‌آموزان را در رسیدن به موقعیت‌های شغلی پول‌ساز می‌داند. به نظر می‌رسد که آموزش و پرورش از یادگیری‌های عمیق و پشتوانه نظری قوی دور شده است و به سمت یادگیری‌های سطحی و گذرا و مبتنی بر موفقیت‌های آنی متمرکز شده است.

یکی از معلمان در این خصوص اظهار داشت:

«آموزش و پرورش بیش از هر زمان دیگری، سیستم آموزشی را در راستای یادگیری‌های کم‌عمق قرار داده است. دانش‌آموزان را به‌صورت غیرارادی به سمت رشته‌های خاص و مطالعه دروس خاص سوق می‌دهد».

راهکارها و استراتژی‌ها: مطلوبیت ساختار و تعاملات آموزش و پرورش

بهبود محیط آموزشی و آموزش مهارت‌های تفکر انتقادی دانش‌آموزان و ساختار مدرسه به‌مثابه راهکارهایی هستند که مشارکت‌کنندگان بر ایجاد انگیزه در دانش‌آموزان برای مطالعات فلسفی به‌واسطه آموزش فلسفه در دوره دوم متوسطه اشاره کرده‌اند.

بهبود محیط آموزشی

محیط مدارس و کیفیت‌بخشی به آموزش فلسفه در تشویق دانش‌آموزان به مطالعات فلسفی و پیگیری منابع مناسب برای آموزش فلسفه نقش اساسی دارد.

یکی از معلمان شرکت‌کننده در این خصوص چنین بیان داشت:

«اگر آموزش فلسفه به صورت درست صورت بگیرد و دانش آموز متوجه شود که فلسفه به دلایلی برایش ضرورت حیاتی دارد، ذهنش برانگیخته می‌شود برای تداوم مطالعات فلسفی. در صورتی که دانش آموز به این نتیجه برسد که فلسفه به دردش می‌خورد در زندگی به مطالعه کتاب‌های فلسفی روی می‌آورد.»

یکی دیگر از معلمان در این خصوص بیان داشت:

«آموزش هر درسی تابعی از اسناد بالادستی، سیاست‌های آموزشی، محیط مدرسه، معلم و دانش آموزان است. در صورتی که این عوامل به نحو سازنده به موضوع آموزش فلسفه پردازند، به تدریج انگیزه دنبال کردن مطالعات فلسفی در دانش آموزان به وجود خواهد آمد.»

توجه به شیوه‌های آموزش فلسفه

در صورتی که آموزش درس فلسفه در فضایی فعال و با مشارکت دانش آموزان صورت گیرد، مهارت تفکر انتقادی و تأملات در دانش آموزان را تقویت می‌کند و فرصت اندیشه ورزی را در دانش آموزان به وجود آورده است.

یکی از مشارکت‌کنندگان در این خصوص چنین می‌گفت:

«یکی از راهکارها در این زمینه مرتبط با مهارت‌های کلاس‌داری است کلاس درس فلسفه بایستی به صورت مشارکتی برگزار شود. دانش آموز در آن مهارت سؤال کردن و تأمل و تفکر را داشته باشد. اگر کلاس‌های درس فلسفه توأم با اندیشه ورزی دانش آموز باشد، این کلاس‌ها کارکرد واقعی خود را پیدا خواهند کرد.»

پیامدها: فرهیختگی دانش آموزان

از منظر معلمان شرکت‌کننده در این پژوهش، پیامدهای تقویت انگیزه در دانش آموزان برای مطالعات فلسفی به واسطه آموزش فلسفه در دوره دوم متوسطه به مقوله‌هایی نظیر تبلور خردمندی و زیست اخلاقی دانش آموزان اشاره کردند.

تبلور خردمندی

تبلور خردمندی مقوله‌ای است که برخی از مشارکت‌کنندگان با مفاهیمی نظیر بهبود فرآیندهای سؤال کردن، تفکر، تأمل روی مسائل، تحلیل انتقادی پدیده‌ها، نوع نگرش به پدیده به آن اشاره کردند.

یکی از معلمان فلسفه چنین اظهار داشت:

«پیامد کار را تا حدودی می‌توان حدس زد که پیامد کار ملتی که آموزش صحیح فلسفی پیدا کنند، خردورزی و اندیشه تاملانه دانش آموزان تقویت می‌شود. ناز و کرشمه‌های خردورزی هم، برکت‌هایی چون رشد و توسعه و رفاه و فرهیختگی فرهنگی را به دنبال خواهد داشت.»

یکی دیگر از معلمان چنین اظهار داشت:

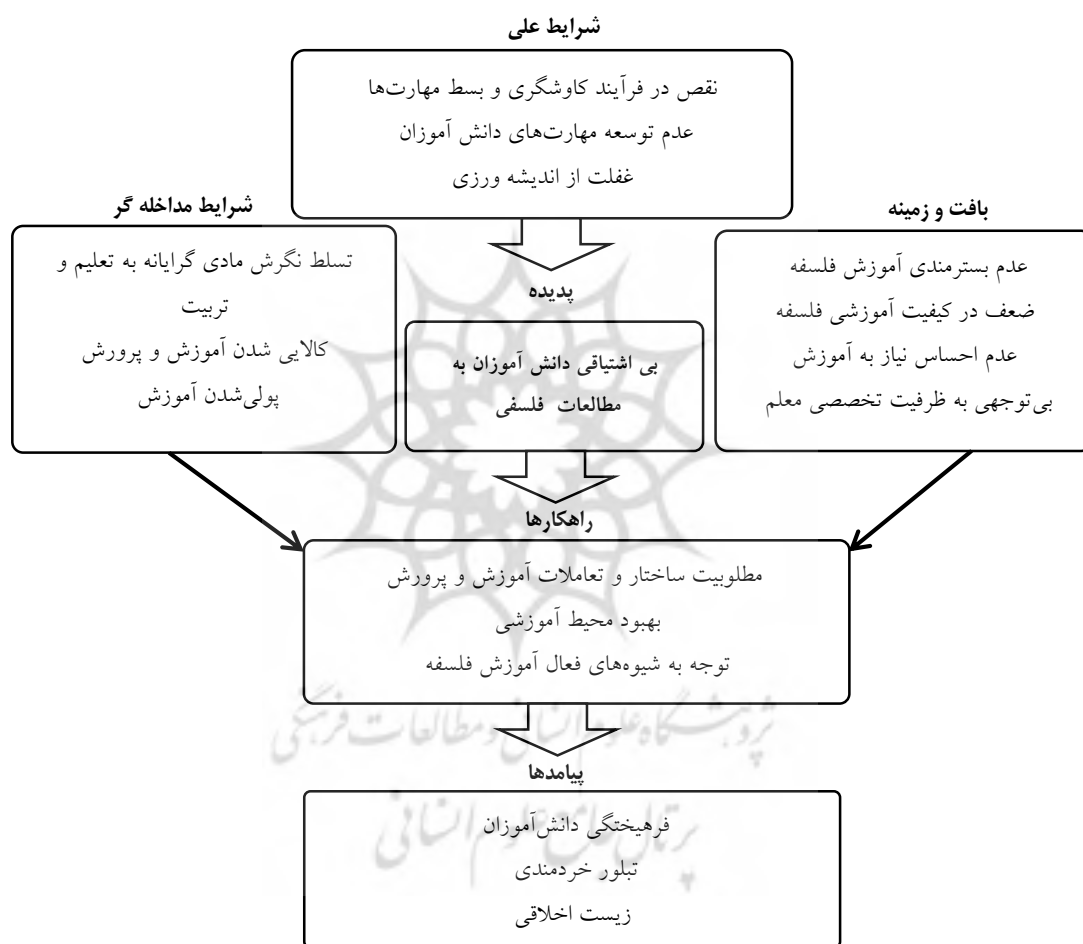
«در صورتی که دانش آموزان به مطالعات فلسفی علاقه‌مند باشند ذهن پویایی خواهند داشت، مسائل را به صورت مطلوب می‌توانند تجزیه و تحلیل کنند، با نگاه انتقادی می‌توانند به پدیده‌ها بنگرند و نگاه متفاوت به مسائل داشته باشند.»

زیست اخلاقی دانش‌آموزان

زیست اخلاقی دانش‌آموزان مقوله‌ای است که مشارکت‌کنندگان با مفاهیمی نظیر مسئولیت‌پذیری، احساس تعهد، وظیفه‌شناسی، التزام به ارزش‌ها و احساس تعلق به آن اشاره کردند. درواقع، آن‌ها بر این باور بودند که آموزش فلسفه و به تبع آن پیگیری مطالعات فلسفی توسط دانش‌آموزان به آن‌ها در رسیدن به زندگی اخلاق مدار کمک می‌کند.

یکی از معلمان چنین بیان داشت:

«اگر دانش‌آموزان با منابع مناسب فلسفی آشنا بشوند و آن‌ها را مطالعه کنند میزان مسئولیت‌پذیری‌شان به صورت محسوسی افزایش خواهد یافت. فلسفه به آن‌ها کمک می‌کند که به دیگران احساس تعلق کنند و به ارزش‌های اخلاقی پایبند است.»

شکل ۱: الگوی پارادایمی بی‌اشتیاقی دانش‌آموزان به مطالعات فلسفی
(شرایط علی، راهکارها و پیامدها)

بحث و نتیجه‌گیری

هدف پژوهش حاضر مطالعه کیفی علل و زمینه‌های بی‌اشتیاقی دانش‌آموزان به مطالعات فلسفی به واسطه واحد یادگیری آموزش فلسفه هست که با استفاده از شیوه نظریه‌پردازی داده بنیاد انجام شده است. هژمونی سیستماتیک نظام بازاری بر

آموزش و پرورش به عنوان هسته مرکزی از منظر مشارکت‌کنندگان این پژوهش استخراج گردید. بسیاری از معلمان شرکت‌کننده در این پژوهش از واقعیت‌های نظام آموزش و پرورش کنونی مبنی بر بازاری و پولی شدن آن بحث می‌کردند و بر این باور بودند که مکانیسم‌های بازار در دنیای کنونی و در همه کشورها به‌خصوص در کشور ما بر نظام آموزش و پرورش تسلط پیدا کرده است در واقع از بین ۴۷۷ کد استخراج شده از اظهارات مشارکت‌کنندگان بیش‌ترین فراوانی مرتبط با کدهای مرتبط با کالایی شدن آموزش و پرورش، پولی شدن آموزش و غلبه نظام سرمایه داری بر آموزش و پرورش بوده است. به قول هابرماس نظام بازاری دنیای سرمایه‌داری بر زیست جهان آموزش و پرورش غالب شده است. بسیاری از نظریه‌پردازان انتقادی هم بر تسلط نظام بازاری بر آموزش و پرورش تأکید کرده‌اند و بر این باور هستند که در چنین نظامی، سؤال کردن و طرح چالش و خلاقیت و ابتکار نظر و عمل از دانش‌آموزان گرفته می‌شود. درواقع به آن‌ها یاد داده می‌شود به جای اینکه تفکر و تأمل عمیق داشته باشند و در ذهن خود به دنبال طرح سؤال باشند، با وضعیت موجود سازگاری داشته باشند (Sharepour, 2008: 23). نظریه برآمده از اظهارات مشارکت‌کنندگان این پژوهش دال بر این است که آموزش و پرورش کنونی به سمت بازاری شدن پیش رفته است و در این میان از پیگیری سنت نظری و یادگیری‌های عمیق و پایدار دانش‌آموزان دور شده است و به یادگیری‌های مبتنی بر موفقیت در آزمون‌های خاص نظیر کنکور تمرکز کرده است. سیستم مدرسه، معلمان، خانواده‌ها و دانش‌آموزان هم به این فرآیند کمک می‌کنند و به نظر می‌رسد نظام آموزش و پرورش بیش‌ازپیش در استثمار نظام سرمایه‌داری درآمده است. از ویژگی این نوع سیستم آموزش و پرورش می‌توان به نبود بررسی و کاوشگری، نقص در بسط مهارت‌ها، ضعف در فعالیت‌های گروهی، تمرکز بر موفقیت‌های فردی، ضعف در یادگیری‌های پایدار، تأکید بر یادگیری‌های سطحی و کم‌عمق و جهت‌دهی شده اشاره کرد. در این نوع سیستم آموزشی، واحدهای یادگیری نظیری همچون فلسفه که تأکید بر خردمندی و اندیشه ورزی و مهارت تفکر دارد، معمولاً نادیده گرفته می‌شود یا کم‌اهمیت پنداشته می‌شود.

مشارکت‌کنندگان این پژوهش، شروط علی‌مترتب بر این مسئله را در مقوله‌های نقص در فرآیند کاوشگری و بسط مهارت‌ها، عدم توسعه مهارت‌های دانش‌آموزان و بی‌توجهی به ظرفیت‌های تخصصی معلمان می‌دانستند. واحد یادگیری فلسفه در دوره دوم متوسطه زمانی می‌تواند مؤثر و معنادار باشد که دانش‌آموزان از طریق یادگیری آن، مهارت‌هایی نظیر پرسشگری، جستجوی صحیح، بررسی و کاوش در پدیده‌ها و مسائل را کسب کنند.

فرآیند کاوشگری دربرگیرنده طرح سؤالات منطقی در خصوص موضوعات و مسائل هستی‌شناختی و محیطی و اجتماعی در کلاس درس، شناسایی منابع معتبر برای بررسی و پژوهش، توانایی بررسی مدارک و شواهد و مقایسه اندیشه‌ها و تأمل و خردورزی روی مفاهیم و اندیشه‌ها است که به مثابه ستون فقرات درس آموزش فلسفه در دوره دوم متوسطه است و توانمندی در این موضوعات دانش‌آموزان را تشویق به جستجو در منابع فلسفی دیگر و مطالعه آن‌ها خواهد کرد. بر اساس نظر مشارکت‌کنندگان این پژوهش، نقص در فرآیند کاوشگری و به تبع آن عدم توجه به ویژگی‌های مهارت‌یابی دانش‌آموزان به واسطه واحد یادگیری آموزش فلسفه منجر به کم‌رنگ شدن این درس در دوره دوم متوسطه شده است. از سوی دیگر با توجه به موقعیت حاشیه‌ای این واحد یادگیری در مدارس و عدم تخصص‌گرایی در این حوزه، در بسیاری از موارد معلمان سایر رشته به آموزش این واحد یادگیری مشغول می‌شوند و همین امر موجبات بی‌انگیزگی را در دانش‌آموزان و معلم فراهم می‌سازد. نظریه بلوم و واینر نیز مؤید این مطلب است که مقوله‌های مرتبط با جذابیت، شیوه‌های نوین ارائه مطالب و قابلیت ایجاد خلاقیت و تفکر واگرا در واحد یادگیری می‌تواند در انگیزه دانش‌آموزان نقش تعیین‌کننده‌ای داشته باشد. بسیاری از صاحب‌نظران حوزه تعلیم و تربیت بر این باور هستند که

مهارت‌های مختلف باید به‌واسطه واحدهای یادگیری به دانش‌آموزان آموزش داده شود. به یک معنا، نظام آموزشی باید بتواند دانش‌آموزان را برای انجام وظایف مختلف نظیر تفسیر، تجزیه و تحلیل، تفکر انتقادی، استنباط، پیش‌بینی، ارائه راهکارها، حل مسئله، داوری در خصوص ایده‌ها و انتخاب و تصمیم‌گیری آماده نماید (Sarkhosh et al., 2021: 44). از منظر مشارکت‌کنندگان این پژوهش، شرایط زمینه‌ساز برای بی‌انگیزگی دانش‌آموزان به مطالعات فلسفی در دوره دوم متوسطه عدم بسترمندی آموزش فلسفه در آموزش و پرورش، ضعف در کیفیت آموزشی واحد یادگیری فلسفه و عدم احساس نیاز به آموزش فلسفه است. از جمله مقوله‌هایی که در ایجاد انگیزه تحصیلی دانش‌آموزان نقش دارد، جذابیت، جدید و نو بودن محتوای درسی، کاربردی بودن آن و توان آن در ایجاد خلاقیت و تفکر واگراست (Pirmoradian et al., 2013: 113). واقعیت این است که آموزش فلسفه در مدارس کشور ما خیلی در حاشیه قرار گرفته است و این مسئله دلایل متعددی دارد؛ از جمله نقص در نحوه آموزش فلسفه، نبود اقبال به رشته فلسفه در دانشگاه‌ها، عدم احساس نیاز به یادگیری فلسفه از سوی دانش‌آموزان و خانواده‌ها. این در حالی است که آموزش فلسفه زمانی می‌تواند معنای واقعی خود را در مدارس پیدا کند که محتوای طراحی شده برای آموزش و روش‌های ارائه آن‌ها بایستی متناسب با زندگی واقعی و تجربه‌های متنوع زندگی دانش‌آموزان باشد. این نوع آموزش، دانش‌آموزان را با سؤال‌های اساسی زندگی خود و محیط پیرامون مواجه می‌سازد و همین مواجهه احساس نیاز به آموزش فلسفه و پیگیری مطالعات فلسفی وادار کرده و آن‌ها را به تأمل و تفکر سوق می‌دهد.

مشارکت‌کنندگان این پژوهش، مقوله‌های کالایی شدن آموزش و پرورش، تسلط آموزش‌های سنتی و پولی شدن آموزش را از شروط مداخله‌گر در بی‌انگیزگی دانش‌آموزان به مطالعات فلسفی به‌واسطه آموزش فلسفه در دوره دوم متوسطه می‌دانستند و بر این باور بودند که یکی از عوامل مؤثر بر این مسئله، جهت‌دهی به موفقیت دانش‌آموزان در رشته‌های پول‌ساز دانشگاه با استفاده از یادگیری فوت‌وفن‌های خاص آزمون‌ها است. در این وضعیت هست که دانش‌آموزان به دنبال یادگیری‌های عمیق و بررسی و تحلیل مفاهیم و مطالب نیستند و صرفاً به سمت هدف خاصی جهت‌دهی می‌شوند. یکی از مقوله‌هایی که از اظهارات مشارکت‌کنندگان استخراج گردید تسلط آموزش‌های سنتی هست. واقعیت این است که دنیای امروز با توجه به ظهور و توسعه فناوری‌های نوین آموزشی تغییر و تحولات چشمگیری را تجربه کرده است و این تحولات ایجاب می‌کند که برای اثربخشی بیش‌تر واحد یادگیری فلسفه باید از شیوه‌های نوین تدریس استفاده شود. شیوه‌هایی که دانش‌آموزان هم در فرآیند یاددهی-یادگیری مشارکت داشته باشند و از شیوه‌های سنتی مبتنی بر متکلم‌الوحده بودن معلم اجتناب شود.

مطلوبیت ساختار و تعاملات آموزشی، بهبود محیط آموزشی و توجه به شیوه‌های فعال در تدریس فلسفه استراتژی‌هایی هستند که مشارکت‌کنندگان این پژوهش برای ایجاد انگیزه در دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه برای مطالعات فلسفی از طریق آموزش فلسفه ذکر کردند. لیکن بر این باور است که دانش‌آموزان باید با استفاده از آموزش مهارت‌های فکری از سطوح پایین شناختی به سطوح بالایی نظیر تجزیه و تحلیل و داوری دست یابند. وی معتقد است با آموزش فلسفه می‌توان این مهارت‌ها را بسط داد (Lipman, 2017: 3). مطالعات داخلی نیز یافته را تأیید کرده‌اند. (Delbari, 2020: 67).

شافر^۱ رفتارهای یادگیری را تابعی از متغیرهای متعدد نظیر گوش دادن فعال، مشارکتی بودن کلاس درس، نگرش مثبت دانش‌آموز به واحد یادگیری و مهارت‌های حل مسئله در پرداختن به اطلاعات و دریافت بازخورد از معلم می‌داند.

^۱. Schaefer

این ویژگی‌ها و خصلت‌های یادگیری به بهبود محیط آموزشی مدرسه کمک می‌کند و دانش‌آموزان را به مشارکت فعال در تکالیف درسی، تأمل روی مباحث کلاس درس، خلاقیت حین اجرای کلاس، طرح سؤالات متنوع و یادگیری عمیق ترغیب می‌کند. این موضوع به مثابه انگیزش درونی عمل می‌کند و حس مهارت‌مندی و توانمندی را در دانش‌آموز برانگیخته می‌کند. فیلیپوت، فری و پنی، شایستگی یادگیری را به عنوان ترکیبی از مهارت‌ها، دانش و نگرش‌ها، برای انجام نقش‌ها به گونه‌ای اثربخش ضروری می‌دانند، علاقه و تلاش کردن و داشتن مداومت به صورت اشتیاق به انجام دادن تکالیف بروز می‌کند و باعث می‌شود که دانش‌آموز سرمایه‌گذاری لازم را برای انجام تکالیف درسی از خود نشان دهد و هیجان‌های منفی مانند خستگی، غمگینی و احساس کسالت را تجربه نکند (Philpott et al., 2010: 39).

مشارکت‌کنندگان این پژوهش فرهیختگی دانش‌آموزان، تبلور خردمندی و زیست اخلاقی را از پیامدهای ترغیب دانش‌آموزان به مطالعات فلسفی به واسطه آموزش فلسفه می‌دانستند و بر این باور بودند که سیستم آموزش و پرورش فعلی دانش‌آموزان را از فرهیختگی جدا ساخته و ذهنیت آن‌ها را در رقابت، ارزش کار فردی و تمرکز بر موفقیت در موقعیت‌های خاص متمرکز کرده است، چیزی که با فرهیختگی فرسنگ‌ها فاصله دارد. از منظر مشارکت‌کنندگان در صورتی که آموزش فلسفه در دوره دوم متوسطه به درستی و با شیوه‌های نوین تدریس ارائه شود، فرهیختگی دانش‌آموزان اجتناب‌ناپذیر خواهد شد. دانش‌آموز فرهیخته فردی است توانمند که بسیاری از مهارت‌های زندگی و باهم زیستن و کارگروهی را می‌شناسد، اهل تسامح و تساهل و مدارا با محیط پیرامون خود بوده و دیگران را با تفاوت‌هایشان می‌پذیرد.

تبلور خردمندی هم از مقوله‌های فرعی هست که مشارکت‌کنندگان این پژوهش، آن را از پیامدهای ترغیب دانش‌آموزان به مطالعات فلسفی در دوره دوم متوسطه قلمداد کرده‌اند. واقعیت این است که هنوز هم یکی از عمده‌ترین بارزترین انتقادهای نسبت به آموزش‌های مدرسه‌ای، فقدان تربیت عقلانی جدی در مدارس است (Shen, 2023: 507). این مسئله به غیر از بازیابی اهمیت آموزش فلسفه در مدرسه امکان‌پذیر نخواهد بود و در کل، می‌توان گفت که آموزش فلسفه به شیوه‌های نوین در مدارس، دانش‌آموزان را به کاوشگری و تفکر و تأمل رهنمون خواهد شد.

References

- Bialystok, L., Norris, T. & Pinto, L. E. (2019). Teaching and learning philosophy in Ontario schools. *Journal of Curriculum Studies*, 51 (5), 678-697.
- Delbari, S. M., Saadati Shamir, A., Imani Naini, M. (2020). Providing a philosophy education model for children by solving social problems. *Educational Research Quarterly*, 15 (64), 67-86.
- Educational research and planning organization (2010). *11th grade philosophy book*. Tehran: Publication of Iran textbooks publishing company.
- Educational research and planning organization (2010). *12th grade philosophy book*. Tehran: Publication of Iran textbooks publishing company.
- Goering, S., Shudak N., & Wartenberg, T. (Eds.) (2013). *Philosophy in schools: An introduction for philosophers and teachers*. New York, NY: Routledge.
- Hand, M. (2018). On the distinctive educational value of philosophy. *Journal of Philosophy in Schools*, 4 (2), 4-19.
- Lipman, M. (2017). *The Institute for the Advancement of Philosophy for Children (IAPC) Program*. In S. Naji, & R. Hashim (Eds.), *History, Theory and Practice of Philosophy for Children: International Perspectives* (pp. 3-11). London: Routledge.
- Ontario Ministry of Education. (2013). *The Ontario Curriculum Grades 9 to 12: Social Sciences and Humanities*. Toronto, ON.
- Philpott, D. F., Furey, E., Penney, S. C. (2010). Promoting leadership in the ongoing professional development of teachers: Responding to globalization and inclusion. *Exceptionality Education International*, 20 (2), 38-54.

- Pinto, L. E., McDonough, G. & Boyd, D. (2011). High school philosophy teachers' use of textbooks: Critical thinking or teaching to the text? *Journal of Curriculum and Instruction*, 5 (2), 45-78.
- Pirmoradian, R.; Bahramian, U.; Pir Moradian, M.; & Rezaei M. (2013). *Investigating the impact of textbook content on academic motivation and creativity of seventh year students*. 113-115. Birjand: National Conference on Changing the Curriculum of Educational Courses.
- Sarkhosh, S., Sadeghi, A., Faghih Aram, B., shabani, H., Zabihi, R. (2021). Identify the Components and Elements of the Curriculum based on Developing Problem-Solving Skills in order to Provide an Optimal Model for Preschool. *Journal of Teaching and Research*, 9(1), 43-72.
- Schaefer, B. (2004). A Reliability and validity of Learning Behaviors Scale (LBS) scores with academically talented students: A comparative perspective. *Gifted Child quarterly*, 48 (4), 287-302.
- Sharepour, M. (2008). *Education Sociology*. Tehran: Samt Publication.
- Shen, X. (2023). *Research on the Intellectual Education Evaluation in the Comprehensive Quality Assessment of College Students in the New Era from the Perspective of Modern Intelligence View*. 506–515. Proceedings of the 2nd International Conference on Education: Current Issues and Digital Technologies (ICECIDT 2022).
- Stroud, K. C. (2006). *Development of the school motivation and learning strategies inventory*. Texas A&M University.
- Vafaei, R., Fazlolahi ghomshei, S., Taleee fard, A.(2017). *Investigating the amount of attention paid to the six areas of education Document on the fundamental transformation of education In social studies textbooks primary school*. Quarterly journal of practical issues of Islamic education, 2(2); 131-154.

شعبه‌های علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی